

K NĚTČIŠEJ RĚČNEJ PRAKSY

wosebje w nabožnym wobłuku

Skedźbnjenja na jewjace so słabosće a njedostatki

1. Horstka pokiwow

- a) Při wurjekowanju dwójnych konsonantow *hw, ht, hl a hn* wosředź słowow ma pismik “*h*” w tychle přikładach na kóždy pad słyšomny być:

Jahwe, nahły, nahliši, nahle, žahły, rozsahły, bahno, lěhwo, wohnjowy (wohnjowe jazyki), jehła, jehlička

- b) Njeprajmy ženje “swěćić” ani “swejc so” (Twoje mjeno) abo “swejcmy”, ale swjećić, swjec so a swjećmy.
- c) Njewužiwajmy w nominatiwje nihdy wopačnu kóncowku “*ludźi*”, kaž to mjez młodostnymi časćišo słyšimy, ale: ludžo praja, *ludžo* to činja atd.
- d) Počahujo so na zwuraznjenje prezensa njeprajmy tohorunja hižo: Što nam to “pokaza”, ale što nam to pokazuje, přetož “pokaza” počahuje so na zańdženosć abo na přichod, nic pak na přitomnosć.
- e) Njenažujće prošu – kaž to mjeztym husćišo wobkedźbujemy a hdys a hdys samo čitamy - wopačne zapřijeće “wotsamo”, ale rjekńće: Wón je to sam woł so sćinił abo woni su cyle sami woł so na to přišli a podobnje.
- f) Chćemy-li někomu za něčo džak wuprajić, da njezabudźmy te “so” dodać. Prawje čini to, štož rjeknje: Džakuju so abo džakujemy so.
- g) Při wozjewjenju intencijow słyšimy čaćišo, zo wotměje so Boža mša “za zemrěteho/-tu ...”. Wjele lětdžesatkow do toho je pak so w tutym konteksće “za njeboh...” wozjewjało, a to wšojedne, hač jednaše so wo jednu, dwě abo wjace wosobow. By rjenje było, hdy by so tale wersija tohorunja zaso nałožowała a akceptowała.

2. Přispomnjenja k někotrym modlitwam

- a) W modlitwje "Jězuso, wodaj nam naše hrěchi..." (Wosadnik, str. 197), kotraž so hłownje w póstnym času při bolosćiwym rózowcu wužiwa, pobrachuje słowčko "wosebje", a to:
pomhaj wšitkim, wosebje Twojeje pomocy najpotřebnišim."

Hlej k tomu němsku wersiju:

"...führe alle Seelen in den Himmel, besonders jene, die Deiner am meisten bedürfen."

pólsku: " ...dopomóż szczegulnie tym, które najbardziej potrzebują twójego miłosierdzia"

česku: "...všechny duše, zvláště ty, které nejvíce potřebují Tvého milosrdenství."

- b) W bolosćiwym rózowcu so hižo ^{w našich Božich domgeh} jara dohòv přitomnosť a zašłosć měšatej!

Słowčko "je" je samo na sebi tule jeničce w 1. a 4. potajnosći woprawnjenje. W 2., 3. a 5. potajnosći měło rěkać "bu". Mjenujcy, kotryž "bu" za nas šwikany, ...krónowany ...a křižowany.

Hlej k tomu na př. němsku wersiju: "der für uns gegeißelt worden ist" atd.

- c) W radosćiwym rózowcu drje njewotpowěduje w 4. potajnosći słowčko "předstajila" přenjatnej, t. r. originalnej wersiji. W druhich rěčach nałožuje so porno tomu zapřižeće "woprowala", kaž to na př. němscy a pólsky wěriwi praja: "...den du im Himmel aufgeopfert hast" resp. "ofiarowanie Pana w świątyni".

- d) K japoštofskemu wěrywuznaću:

Dokelž njepřaja na př. w Kulowskej ^{a Radworskej} wosadže we wěrywuznaću "Wěrju do zrowastanjenja mortwych", njech je skedźbnjene na jutrowny zawodny nastawk Tadeja Šimana w Katolskim Posole ze 27. měrca 2016, kiž wobšěrnje tutu problematiku wobjednawa. W tym zwisku modla džě so

němscy wěriwi: (ich glaube) an die Auferstehung *der Toten*;

pólsky: wierzę (w) ciała *zmarłych* wstanie

česky: očekávám vzkříšení *mrtvých*.

a chorwatscy: ...i iščekujem uskrsnuće *mrtvih*.

Konkluzija móže tu tola jeno rěkać: By rjenje było, hdy by so we wšěch našich wosadach tež při tym jenak modliło.

3. Tradicija bohužel přetorhnjena. Z kotrych přičin poprawom?

a) Jednota – jednosć?

Někotři naši měšnicy su so w zašłych lětach rozsudźili, zaprijeće “jednota” we wěstym konteksće njewužiwać a město toho radšo rjec w *jednosći Duchu Swjateho*. Je to polonizm. My znajemy tónle wuraz jeniče w zestajonym słowčku “přezjednosć”. Nimo słownika njenańdžeš w žanej serbskorěčnej knize w nominatiwje “jednosć” resp. jednu jeje deklinowanu formu. Samo w nětčišim *Wosadniku* rěkatej nadpismje na stronomaj 196 a 352 “Wo jednotu” kaž tež “Pobožnosć wo jednotu we wěrje”. Scyła storčiš na słowčko “jednota” zasadnje w serbskim *Misalu*, dale na někotrych městnach Božeje mšě a wobspěwamy ju w našich rjanych kěrlušach. A hewak jewi so wone bjez wuwzaća w ertnej rěči kaž tež wšudže w našej literaturje.

b) K mjenam swjatyh z kóncowku -us

Wjele lětdžesatkow je so w katolskich Serbach při deklinowanju tychle mjenow po słowjansku krótka kóncowka nałożowała. K tomu hlej na př. wšelake naše modlitwy a kěrluše.

Tak nadeńdžeš we *Wosadnikach z lět 1919* (str. 273 a 274), *1930* (306 a 307), *1950* (203 a 204), *1960* (255, 448 a 534), *1977* (266 a 546), *1979* (250) a *2008* (250, 251 a 277) mjez druhim tele přikłady:

Antonijo, Ignacijo, Bazilijo, Bonifacijo, Gregorijo, Protazijo, Gerwazijo, Ambrozijo resp. *Ambrózo*,

ale tež: *Francisko* resp. *Francysko* atd.

(tuž rěka na př. tohorunja w litaniji za wšěch swjatyh na str. 251 nětčišeho *Wosadnika*: swjataj *Francisko a Dominiko*, proštaj za nas)

Runje tak steji w nasćěnowych protykach *Katolskeho Posoła přeco*:

Januarija, Pija, Ignacija, Ireneja, Euzebija, Liborija, Tubirija, Hilarija, Deziderija, Hieronyma atd.

A w japoštołskim wěrywuznaću prajimy, zo je Jězús ćerpjeł

pod Poncijom Pilatom

Sobu najstarše pisomne žórto w tym zwisku pak je wot Jurja Łusčanskeho zestajana "Spěwawa Jězusowa winica" z lěta 1877. Hižo tam čitaš na str. 372: *swjaty Francisko!* - Mjeztym je wot toho časa nahladnych 140 lět zašlo. Móžemy tohodla w tutym nastupanju z poŕnym prawom wo tradiciji rěčeć.

Tuž je tola prašenje wjace hač woprawnjene:

Čehodla je so w swojim času zapasło, na te samsne wašnje wot wšeho spočatka tež při mjenje našeho nětčišeho bamža postupować? Njeje da to tehdy scyła nchtó pytny? To je jara wobžarujomne.

c) Dodawk k deklinowanju mjena našeho Zbóžnika

Sobu do tohole zwiska sluša mjeno *Jězus Chrystus*.

Na serbskich kemšach nazhonjamy wšelakore jeho deklinowanje. Ći jedni, hłownje trochu młódsi duchowni mjenja, zo měło so tež we wostatnych padach z wašnja pisanja a rěčenja w nominatiwje wuchadžeć – a zaso při tamnych pytnješ, zo su takrjec starej šuli swěrne wostali. Praja potajkim dale, kaž je to hižo wjele lětdžesatkow z wašnjom było:

přez Jězu Chrysta, w Jězu Chryste, w čěle Chrystowym atd.

Runje tak jewi so krótka forma wobeju kóncowkow w mnohich kěrlušach, předewšěm jutrownych. Mjez druhim w č. 490, hdžež spěwamy: *My Jězu Chrysta lubujemy.*

Tohorunja Němc džě praji:

die Kirche Jesu Christi, die Leidensgeschichte Jesu Christi; zur Jesu Zeit; die Botschaft, die Heimat, das Begräbnis Jesu, ale: gekreuzigter Herr Jesus, erbarme dich unser!

A Polacy rjeknu:

Jezu Chryste! Abo: Chwała Tobie, Chryste; Panie, zmiłuj się - Chryste, zmiłuj się (w telewizijnym sćelaku TRWAM),

ale tež: *...przez Twojego Syna, Jezusa Chrystusa.*

A Rus modli so: bjeło Chrístowe

Facit: Je tola tak, a dowižmy, zo polěkujemy bohatości a rjanosti našeje maćeršćiny, jeli w tym nastupanju wotpowědnje wobě móžności dale natožujemy a nic zasakle jeno jednu jeničku!

4. Wopačne přizwukowanje při rěčenju

Bohužel wobkedzbuješ džensniši džeń nic jeno na džěčoch a młodostnych přeco bóle wopačne přizwukowanje. To začuwa tón abo tamny jako tuchwilu najwjetše zanjechanje našeje rěčneje tradicije. Tute je so něhdže před 50 lětami abo hišće zašo zwoprědka mjez džěćimi, na to mjez dorosćenymi drje słabšo, tola poněčim hłownje z winu staršeju a wučerjow přeco bóle šěrić počało.

W serbsčinje je - kaž smy to w šuli wuknyli - džě wot starodawna tak, zo leži we wjetšinje słowow akcent na 1. zložce. Wězo maš tež wuwzaća, přewzate z němčiny abo jedneje drugeje rěče.

Mjez druhim wuzběhnjemy 1. zložku při tychle přikładach:

hnadypołna, zrowastanjenje, bjezdweła, najbóle, najwjetši, najlěpši, wšojedne, wopołnocy, wotydzenu, woprawdže, wotprědka, wotzady, woměrje

Steji-li pak předewšěm před króćšimi słowami **prepozicija** (t.r. předložka), přesunje so akcent na tutu, a to hač na snadnuške wuwzaća přeco! Tule so wosebje hižo poměrnje dołho "hrěši", dokelž so tomu w šuli, w swójbach a zjawnosći přemało kedźbnosće abo scyła žana njewěnuje. Při tym jedna so wo slědowace prepozicije:

zo, ze, za, na, nad, bjez, do, we, wot, wob, po, při, přez, před, pod, mjez

Tohorunja tu móže wučba z toho jeničce być:

Wróćmy so zaso k tradicionalnemu, wupruwowanemu wašnju wuzběhowanja přenjeje zložki we wjetšinje wot nas trjebanych słowow. Naši prjedownicy njejsu to scyła hinak znali. Ja sym to znajmjeńša w swojich młodostnych lětach pola druhich přeco tak slyšať. Jeli so nam poradzi, tole zhromadnje zaso do porjadka dać, by naša rěč kaž tehdy zaso rjenje zwučnje a melodisce we wušomaj připošluharja klinčała a we wěrnym zmysle z tym čím přičahliwša a bohatša była. Budźmy tohodla tež w tym nastupanju druhim wšudžežkuli z přikładom!

(jš, 22.11.2017)

Takle přizwukuješ prawje

- zo by, bu, bych, byštaj, byštej, buštaj, buštej, bychu, buch
ze wšëm, wšëmi, sobu, zemje, swëcu, scëny, swëta, mnu
za Boha, nas, was, sebje, njeju, nich, čo, koho, wšo, wšu, wšitku, njeho, bulom, róžkom, dychom (hrabać), ćichim
na Boha, nas, was, čas, nim, nej(u), nimaj, to, tebje, křiž(u), ramjo, zemju, zemi, hrodže, woknje, hońtwje, horu, horje, šuli, žurli, kemšach, chribjeće, kromje, kóncu, kóždy
nad nami, nimi, (nade) mnu
bjez džiwa, tebje, nich, nas, džěci
do Boha, kónca, zemje, nas, was, rowa, tebje, šule, rukow, města, morja, wutroby, wěčnosće; Ralbic, Róžanta, Barta atd.
we nas, was, nich, tebi, wšëch, wërje, cyrkwi, domje
wo nas, was, tebi, wšëch, wšitkim, nim, tym, ćim
wob lěto, džeń, tydžeń, měsac

po puću, tebi, tebje, njeho, džěle, wójnje, jědži, nocach, zdaću, hodžoch, jutrach, swjatkach, zemi, smjerći
při nas, tebi, tym, nej, durjach, kachlach, ławce, woknje, swěcy
přez tebje, njeho, twój, njón, nich, wěru
před Bohom, tobu, nami, wami, lětom, (přede) mnu

mjez nami, sobu, druhim

pod tobu, nami, křižom, njebjom, blidom

We wjetšinje našich słowow leži akcent

na 1. zlóžce, mjez druhim při tutych:

*hnadypołna, wodnjo, wosnje, mjeztym, bjezdwěla,
najprjedy, wotprědka, wotzady, wotdawna, woměrje,
najbóle, najwjetši, najlěpši, wšojedne, wopołnocy,
wotyženju, woprawdže, zrowastanjenje*

A njezabudź při tychle słowach te “h” sobu wurjekować:

Jahwe, lěhwo, bahno, nahle, nahty, rozsahły, žahły, jehta,
wohnjowy, do woh[e]nja